

References

1. Hora O. V. (2011) Osvitnie seredovyshche yak faktor ormuvannya natsionalnoi identychnosti studentiv vyshchikh navchalnykh zakladiv [Educational environment as a factor in shaping the national identity of students of higher educational institutions]. Origins of pedagogical skills: a collection of scientific papers, (Ch. 1. P. 97–101). Poltava. [in Ukrainian].
 2. Zakharova I. G. (2003) Formirovaniye informatsionnoy obrazovatelnoy sredy vysshego uchebnogo zavedeniya [Formation of the information educational environment of the higher educational institution]. (Candidate's theses). Tyumen. [in Russian].
 3. Leonteva O. V. (2009) Kulturno-obrazovatel'naya sreda vuza kak psikhologo-pedagogicheskaya problema [Cultural and educational environment of the university as a psychological and pedagogical problem]. Education and Society, (Vol. 6). URL: http://jeducation.ru/6_2009/106.html [in Russian].
 4. Lappo V. Kulturno-osvitnii prostir klasychnoho universytetu yak peredumova vykhovannya dukhovnykh tsinnosti studentoi molodi [Cultural and educational space of classical university as a prerequisite for the education of spiritual values of student youth]. Harmonization of cultural and educational space of higher school: socio-pedagogical aspects: materials of the International scientific-practical conference (pp. 168–170). June 12-13, 2014, Melitopol, Ukraine: Moscow State Pedagogical University Publishing House. B. Khmelnytsky. [in Ukrainian].
 5. Vasianovych H. P. (2007). Metodolohiia pedahohiky y pedahohichna innovatyka protsesiv [Methodology of pedagogy and pedagogical innovation]. Modernization of higher education in the context of European integration processes: a collection of scientific works of participants of the All-Ukrainian methodological seminar with international participation (pp. 3-6). Zhytomyr: ZhSU Publishing House. I. Franko. [in Ukrainian].
 6. Tymoshchuk V. I. (2012). Administratyvni posluhy [Administrative services]. Kyiv: TOV «Sofia-A». [in Ukrainian].
 7. Zeer E. F. (2005). Modernizatsiya professionalnogo obrazovaniya: kompetentnostnyy podkhod [Modernization of vocational education: a competency approach]. Moscow: Moscow Psychological and Social Institute. [in Russian].
 8. Efimenko V. N. (2013). Pedagogicheskie osnovy razrabotki proekta – programmy informatsionnoy sredy vysshikh uchebnykh zavedenij [Pedagogical bases of project development – programs of information environment of higher educational institutions]. URL: http://vmnuz-nn.narod.ru/ito_2002413.htm. [in Russian].
 9. Oliinyk V. V. (2008) Osnovni problemy rozvytku systemy profesiino-tekhnichnoi osvity [The main problems of development of the system of vocational education]. Postgraduate education in Ukraine, (Special issue), 7–10. [in Ukrainian].
 10. Kartashova L. A. (2011) Kryterii ta rivni otsiniuvannya rezultativnosti vprovadzhennia metodyk navchannia tekhnichnykh dystsyplin u protsesi formuvannya fakhovykh znan studentiv koledzhiv [Criteria and levels of evaluation of effectiveness of introduction of methods of teaching technical disciplines in the process of formation of professional knowledge of college students]. Visnyk of Cherkasy University. Series «Pedagogical Sciences», (206), 61–64. [in Ukrainian].
- Отримано редакцією 16.04.2021 р.

УДК: 377.147

DOI: 10.31376/2410-0897-2021-1-230-238

ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МАЙСТРІВ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ ЯК ПОТРЕБА СЬОГОДЕННЯ

Гаврилов Іван Петрович

аспірант

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

e-mail: ivangavrilov1983@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-7677-8300

Стаття висвітлює питання формування дослідницької компетентності в майбутніх майстрів виробничого навчання в професійних (професійно-технічних) закладах освіти як важливого напрямку їхньої підготовки до професійної діяльності. Проаналізовано досвід вітчизняних та закордонних науковців із цього питання, уточнено та конкретизовано поняття «компетентність» і «дослідницька компетентність» та на основі цього висвітлено власне бачення сутності дослідницької компетентності майбутніх майстрів виробничого навчання. Визначено роль та місце дослідницької компетентності в системі ключових компетентностей майбутніх майстрів виробничого навчання, окреслено подальші напрями вивчення зазначеної проблеми. Стаття є теоретичною основою подальших емпіричних досліджень.

Ключові слова: компетентність, формування компетентності, дослідницька компетентність, дослідницька компетентність майбутніх майстрів виробничого навчання, професійна освіта.

Постановка проблеми. Соціально-економічні зміни, що відбуваються у світі та Україні, сприяють комплексній модернізації системи професійної (професійно-технічної)

освіти, спрямованої на підвищення якості освітнього процесу. Сьогодні за основу в підготовці сучасного фахівця взято компетентнісний підхід, причому ця тенденція спостерігається не лише у вітчизняній освіті, а й у більшості розвинених країн Європи та світу. Посилення уваги до поняття «компетентність» спричинене також рекомендаціями Ради Європи щодо оновлення освіти, наближення її до замовлень суспільства. Так, на симпозиумі Ради Європи на тему «Ключові компетентності для Європи» визначено такий орієнтовний перелік ключових компетентностей: вивчати; шукати; думати; співпрацювати; братися за справу; адаптуватися. Компетентності є своєрідними індикаторами, які дають змогу визначити ступінь особистісного розвитку людини, готовності її до життя та самореалізації в сучасному постіндустріальному інформаційному суспільстві. Такі відомі міжнародні організації, що нині працюють у сфері освіти, як ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, ПРООН, Організація європейського співробітництва та розвитку, Міжнародний департамент стандартів тощо, вивчають проблеми, пов'язані з появою компетентнісно орієнтованої освіти [1].

Змінюються і вимоги до результатів освіти та рівня підготовки випускників професійних (професійно-технічних) закладів освіти. У сучасних умовах важко бути креативним і конкурентоспроможним, якщо володіти лише репродуктивними методами навчання. Інформація так швидко оновлюється й змінюється, що протягом навчання неможливо озброїти майбутнього фахівця всіма тими знаннями і вміннями, що знадобляться йому в подальшій професійній діяльності.

Дослідницька діяльність є невід'ємною характеристикою особистості майбутнього професіонала. Нині практично будь-який сегмент підготовки майбутніх майстрів виробничого навчання передбачає той чи інший формат дослідницької активності. Це виявляється в отриманні здобувачами освіти первинних навичок науково-дослідної роботи, проведенні аналізу, систематизації та узагальнення результатів наукових досліджень у сфері науки та освіти шляхом застосування комплексу дослідницьких методів при розв'язанні конкретних науково-дослідних завдань із використанням сучасних наукових методів і технологій. Крім цього, в сучасній педагогічній освіті, як і раніше, актуальні такі форми подання результатів навчання, як реферати, контрольні, курсові, випускні кваліфікаційні роботи, наукові статті з теми дослідження. Значну частку освітнього процесу охоплює участь здобувачів освіти в різного роду заходах змагального характеру (олімпіадах, конкурсах, грантових відборах та ін.), що часто передбачає підготовку авторської, по суті дослідницької роботи, проекту тощо. Не підлягає сумніву, що успішне здійснення таких видів діяльності неможливе без опанування дослідницької компетентності.

На сучасному етапі модернізації освіти постають нові вимоги й до підготовки майбутніх майстрів виробничого навчання, здатних організувати та здійснювати освітній процес відповідно до вимог сьогодення. Зміст професійної (професійно-технічної) освіти передбачає нові підходи до вирішення завдань педагогічної діяльності майстрів виробничого навчання. Адже від рівня їхньої психолого-педагогічної підготовки, знання техніко-технологічних інновацій у певній галузі виробництва залежить якість підготовки кваліфікованих робітників. Це актуалізує в майстрів виробничого навчання потребу постійно працювати над удосконаленням своїх знань, умінь, навичок, професійно важливих якостей особистості [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Трансформування системи освіти актуалізує проблему формування в її здобувачів здатності навчатися, самостійно здобувати знання і творчо мислити, приймати нестандартні рішення, відповідати за свої дії і прогнозувати їх наслідки. На важливості підготовки активної, ініціативної, конкурентоспроможної особистості в сучасних умовах наголошено в Законі України «Про освіту» (2017), Законі України «Про вищу освіту» (2014), Законі України «Про фахову передвищу освіту» (2019), Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 (2019).

Загальнопедагогічні основи впровадження компетентнісного підходу в освітній процес розглядають у своїх працях А. Аронов, П. Атаманчук, А. Баранников, Н. Бібік, В. Болотов,

С. Бондар, В. Заболотний, І. Зимня, Г. Голуб, І. Коробова, В. Краєвський, В. Кремень, Н. Кузьміна, О. Лебедев, О. Локшина, В. Луговий, О. Овчарук, О. Пометун, Дж. Равен, М. Рижаков, О. Савченко, О. Семерня, Н. Сосницька, А. Хуторський, С. Шишов, М. Шут та ін.

Проблема науково-дослідної діяльності та дослідницької компетентності була предметом досліджень В. Андреева, А. Воробйова, М. Голованя, Б. Грудиніна, П. Запаско, О. Іващенко, І. Ільясова, Л. Квіткіної, Н. Кушнарєнко, Г. Луценка, О. Микитюка, Ф. Орєхова, В. Попова, В. Стрельської, І. Усачова, В. Шейко.

Питанням організації науково-дослідницької роботи як вагомої складової професійної підготовки майбутніх педагогів приділяли увагу такі науковці, як В. Загвязинський, З. Єсарева, В. Сіденко, В. Шевченко, Н. Яковлева та ін.

Особливості підготовки майстрів виробничого навчання розглядалися в наукових працях Л. Комісарової, Г. Омельченко, Н. Самойленко, З. Турянці. У дослідженнях Н. Брюханової, Т. Волкової, М. Гордієнко, О. Дубасенюк, О. Коваленко, О. Щербак розкриваються особливості нових підходів до підготовки майбутнього педагога та до підвищення результативності його професійної підготовки.

Численні дослідження вказують на значні складності у формуванні дослідницької компетентності здобувачів освіти: дослідницька робота має найчастіше стихійний, довільний, методологічно і методично необґрунтований характер. Більше того, фахівці відзначають неухильне зниження частки студентів, зацікавлених науково-дослідною роботою, що вказує на необхідність створення в закладах вищої освіти спеціального формувального середовища для забезпечення мотивації студентів до дослідницької діяльності.

Досвід показує, що в більшості професійних (професійно-технічних) закладів освіти, які займаються підготовкою майбутніх майстрів виробничого навчання, не створювалися спеціальні умови для ефективного формування дослідницької компетентності, педагогічний потенціал реалізації цієї задачі недостатньо досліджений і реалізований. Тому сьогодні важливим і своєчасним є питання формування дослідницької компетентності майбутніх майстрів виробничого навчання.

Метою статті є обґрунтування необхідності формування дослідницької компетентності майбутніх майстрів виробничого навчання та розкриття її сутності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Незважаючи на чималу кількість наукових праць з питань компетентнісного підходу та формування дослідницької компетентності, ця тема лишається актуальною, а самі терміни «компетентність» та «дослідницька компетентність» потребують уточнення і конкретизації.

Аналіз наукової літератури показує наявність безлічі підходів до визначення поняття «компетентність». Дж. Спектор характеризує цей термін як спроможність кваліфіковано здійснювати діяльність, виконувати завдання або роботу; набір знань, навичок і ставлень, що дають змогу особистості ефективно діяти або виконувати певні функції, спрямовані на досягнення певних стандартів у професійній галузі або певній діяльності. Дж. Равен під компетентністю розуміє спеціальну здатність людини, необхідну для виконання конкретної дії в конкретній галузі, що охоплює вузькоспеціальні знання, навички, способи мислення і готовність нести відповідальність за свої дії [3].

В. Краєвський та А. Хуторський розглядають термін «компетентність» як поєднання відповідних знань, умінь, навичок, здібностей і досвіду в певній галузі, що дають змогу обґрунтовано судити про цю сферу й активно діяти в ній.

І. Зимня називає компетентністю те актуальне, що формує особистісні якості студента, які засновані на знаннях, інтелектуально та особистісно зумовлених соціально-професійною характеристикою людини [4].

Переважає більшість вітчизняних дослідників (Н. Бібік, С. Бондар, Л. Ващенко, М. Головань, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко) вважає поняття «компетентність» більш широким, ніж сукупність знань, умінь і навичок. Вони розглядають «компетентність» як інтегрований результат освіти, набути характеристику особистості й вважають, що її формування передбачає зміщення акцентів із накопичення нормативно визначених знань,

умінь і навичок до формування й розвитку в здобувачів освіти здатності практично діяти, застосувавши досвід у проблемних умовах [5].

Отже, в педагогічній теорії немає однозначного визначення поняття «компетентність», а його сутність, як правило, трактується залежно від аспекту дослідження проблеми: кваліфікаційної характеристики, спрямованості професійної підготовки, виду діяльності тощо.

У нашому дослідженні дотримуємося визначення компетентності, що задеклароване в Законі України «Про освіту» (2017), а саме: *компетентність – динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність* [6].

Формування компетентності є головним показником освіченості й професіоналізму майбутнього майстра виробничого навчання на сучасному етапі розвитку освіти України. У педагогічній літературі поняття «формування» частіше пов'язується з впливом на особистість різних факторів і умов (зовнішніх, внутрішніх, громадських і природних, організаційних і стихійних). Термін «формування» стосується, як правило, об'єктів, якісні зміни яких відбуваються під впливом будь-яких зовнішніх керуючих сил [7].

Спираючись на аналіз наукових праць, поняття «формування компетентності» ми розглядаємо як *активну освітню дію, яка надає цілеспрямованого характеру змісту освіти, що направлений на прискорення професійного становлення особистості, її готовність до професійної діяльності*. Формуватися компетентність може тільки в процесі діяльності. Ефективно організована професійна діяльність і якісна професійна підготовка майбутніх майстрів виробничого навчання сприяють формуванню в студентів загальних і професійних компетентностей, зокрема дослідницької.

Цілеспрямоване формування дослідницької компетентності студентів розвиває в них суб'єктність і потребу в безперервному пізнанні. Розкриттю особливостей цього феномену приділено значну увагу в сучасній психолого-педагогічній літературі. Її аналіз виявив, що і саме поняття «дослідницька компетентність» як педагогічне явище, і місце дослідницької компетентності в системі ключових компетентностей потребує подальшого ґрунтовного розгляду.

Так, із позицій *системного підходу* ця компетентність є складовою як професійної компетентності, так і загальної та професійної освіченості (В. Адольф, Б. Гершунський, Л. Голуб, В. Лаптев, Т. Смоліна та ін.).

З точки зору *знаннево-операційного підходу* (М. Данилов, А. Журавльов, Е. Зеєр, П. Ставський, Н. Тализіна, М. Чошанов, О. Шахматова, А. Щербаков та інші) дослідницька компетентність є сукупністю знань і вмінь, необхідних для дослідницької діяльності. В єдності вони дозволяють компетентній людині не тільки зрозуміти сутність проблеми, а й намітити методи її практичного вирішення. Можливість вибору того чи іншого методу буде залежати від мобільності знання і критичності мислення самого дослідника. Таким чином, із позиції знаннево-операційного підходу дослідницька компетентність включає: теоретичні знання про методи дослідження, способи систематичної обробки емпіричних даних, формулювання висновків і висвітлення результатів дослідження, а також уміння застосовувати ці знання в процесі конкретного дослідження. При цьому самі теоретичні знання є результатом пізнавальної діяльності людини з опанування певної галузі науки, методів і методик, що є специфічними для цієї галузі. Крім того, дослідницька компетентність показує мотивацію і позицію дослідника, його ціннісні орієнтації.

Із позиції *процесуально-технологічного підходу* А. Хуторський розуміє під дослідницькою компетентністю здатність людини володіти відповідною дослідницькою компетенцією, яку вчений характеризує як результат пізнавальної діяльності людини в певній науковій сфері; як методи та методики дослідження, якими вона повинна володіти для виконання дослідницької діяльності, а також як мотивацію, позицію дослідника разом із ціннісними орієнтирами.

Прихильники *функціонально-діяльнісного підходу* (Б. Ананьєв, Н. Кузьміна, А. Маркова

та ін.) розглядають дослідницьку компетентність як сукупність особистісних якостей, необхідних для виконання дослідницької діяльності. До таких якостей вони відносять стійку направленість на вирішення поставленої проблеми дослідження, захоплення роботою, нонконформізм; критичність та самокритичність, постійну незадоволеність досягнутим результатом тощо.

Компетентнісний підхід розглядає дослідницьку компетентність як інтегративну характеристику особистості здобувача освіти, що проявляється в готовності та здатності самостійно оволодівати та отримувати системи нових знань унаслідок перенесення змістового контексту діяльності від функціонального до перетворювального (В. Болотов, І. Зимня, В. Лаптев, С. Осипова, В. Сластьонін, А. Тряпціна та ін.). Основою для такого переходу є відповідні знання, вміння, навички та способи діяльності.

О. Бережнова розглядає дослідницьку компетентність педагога як особливу функціональну систему психіки і пов'язану з нею цілісну сукупність якостей людини, що забезпечують їй можливість бути ефективним суб'єктом цієї діяльності [8].

М. Головань на основі трактування компетентності як інтегративного утворення особистості, що поєднує знання, уміння, навички, досвід і особистісні якості, дослідницьку компетентність розуміє як сукупність системи знань, умінь і навичок дослідницької діяльності, інтересів, прагнень, ціннісних орієнтацій та мотивів самореалізації особистості [9].

О. Ушаков дає таке визначення дослідницької компетентності: «... інтегральна якість особистості, що виражається в готовності й здатності до самостійного пошуку розв'язання нових проблем і творчого перетворення дійсності на основі сукупності особистісно усвідомлених знань, умінь, навичок, способів діяльності і ціннісних установок». Ж. Шабанова трактує дослідницьку компетентність як інтегративну особистісну якість, що проявляється в усвідомленій готовності та здатності самостійно отримувати системи нових знань та опановувати їх у результаті перенесення змістового контексту діяльності від функціонального до перетворювального, базуючись на засвоєній сукупності знань, умінь, навичок та способів діяльності. Н. Сосницька, розглядаючи проблему формування компетентностей особистості в умовах наскрізної інтеграції в чотирьох напрямках (наука, технології, інженерія і математика – STEM-освіта), використовує термін «науково-дослідницька компетентність», яку трактує як здатність здобувачів освіти здійснювати проектну та дослідницьку діяльність, спрямовану на розв'язання практичних завдань [10].

Дослідницьку компетентність педагога можна охарактеризувати його адаптивністю до здійснення різних дій в дослідницькій діяльності: встановлювати міжособистісні, ділові професійні та соціальні зв'язки, розробляти і виконувати різні проекти у сфері своїх дослідницьких інтересів, безперервно і наполегливо працювати над своєю самоосвітою. І. Ніконорова розглядає дослідницьку компетентність у трьох аспектах: проблемно-практичному (як уміння розпізнавати і розуміти ситуацію, встановлювати цілі, завдання, визначати допустимі норми в дослідницькій діяльності); змістовому – бачити ситуацію в широкому культурному контексті; ціннісному – як осмислення виконуваної дослідницької діяльності на основі власних і загальнозначущих цінностей.

Дослідницька компетентність включає сукупність особистісних якостей самого дослідника. Такі якості педагога-дослідника можна поділити на загальні й індивідуальні. До перших, на нашу думку, належать: стійка спрямованість на розв'язання проблеми дослідження, цілеспрямованість і відповідальність, критичність і самокритичність, прагнення до досягнення нових результатів, свідоме обмеження в інших заняттях і справах, здатність до стійкої концентрації мислення на знаходженні власних шляхів розв'язання нестандартних теоретичних і експериментальних завдань, висока чутливість до явищ у галузі свого наукового інтересу. А такі якості, як стиль наукового мислення дослідника, різний рівень здібностей до вивчення предмета дослідження в конкретних елементарних і складніших умовах, особисте уявлення про предмет дослідження, моральна сила і фізичне здоров'я, характеризують особистісні якості дослідника. Особистість педагога-дослідника характеризують такі риси, як самостійність й ініціативність, здатність відмовитися від стереотипів, усвідомлення свого

власного творчого потенціалу, високий рівень самооцінки для генерації ідей.

Одним із питань, що постає перед педагогічною наукою, є визначення місця дослідницької компетентності в системі компетентностей, затверджених нормативними документами у сфері освіти. З одного боку, поняття «дослідницька компетентність» не міститься в нормативних документах у галузі освіти, але цей термін активно обговорюється науковцями, методистами та педагогами. Так, наприклад, серед запропонованих компетентностей з переліку проекту TUNING, «Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти» (2016 р.) дослідницьку компетентність не виділяють як самостійну, втім є й такі, що за своїм значенням схожі на дослідницьку і в сукупності можуть її становити. Їх визначено як здатність: до абстрактного мислення, аналізу і синтезу; до пошуку, опрацювання й аналізу інформації з різних джерел; до проведення досліджень на відповідному рівні; учитися й опановувати сучасні знання; бути критичним і самокритичним; генерувати нові ідеї (креативність); виявляти, ставити і розв'язувати проблеми.

Аналіз науково-методичної літератури виявив, що дослідницьку компетентність розглядають як одну з важливих професійних компетентностей, яку можна віднести і до базових компетентностей, і до предметних. Віднесення дослідницької компетентності до базових є певною мірою виправданим, адже її формування передбачає поєднання певного комплексу знань, умінь та навичок, які здобувачі освіти набувають як протягом засвоєння всього змісту освіти, так і у процесі вивчення різних навчальних дисциплін.

Також поділяємо позицію багатьох учених-педагогів (В. Болотов, І. Зимня, С. Осипова, О. Ушаков, А. Хуторський та ін.), згідно з якою дослідницьку компетентність варто відносити до ключових. Науковці вважають, що дослідницька компетентність формується на основі вродженої якості будь-якої людини (дослідницька поведінка), а також містить цілий комплекс елементів, що належать до складу різних ключових освітніх компетентностей. Наприклад, І. Зимня розглядає дослідницьку компетентність як своєрідний компонент компетенції, що належить до сфери діяльності людини [11]. Водночас А. Хуторський розглядає дослідницьку компетентність як частину пізнавальної компетентності [12], а А. Баранников дослідницькій компетентності відводить окреме місце з-поміж ключових компетентностей [13].

З урахуванням ієрархії компетентностей, що були визначені Стандартом вищої освіти України за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) (2019) [14] (інтегральна компетентність – загальні компетентності – спеціальні (фахові) компетентності), ми вважаємо доцільним віднести дослідницьку компетентність до загальних, тобто таких, що безпосередньо не прив'язані до певної спеціалізації майбутніх майстрів виробничого навчання. Водночас наголошуємо, що дослідницька компетентність майбутніх майстрів виробничого навчання є складовою інтегральної (професійно-педагогічної) компетентності та складається із цілої низки спеціальних (фахових) компетентностей.

Спеціальні (фахові) компетентності є доволі своєрідними для кожної спеціалізації, оскільки саме вони характеризують профіль освітньої програми та кваліфікацію випускника. Разом із тим загальні (в тому числі й дослідницька) є спільними й відносно універсальними для майбутніх майстрів виробничого навчання будь-якої спеціалізації.

Дослідницькій компетентності властиві якості, що були визначені міжнародним проектом «Визначення та відбір ключових компетентностей», характерні всім загальним (ключовим, універсальним) компетентностям: поліфункціональність й універсальність (дозволяє розв'язувати найрізноманітніші проблеми в різних сферах повсякденного життя та професійної діяльності); надпредметність і міждисциплінарність (широта функціональності дослідницької компетентності в ряді наук і дисциплін); багатовимірність (виступає як віддзеркалення знань, когнітивних процесів та інтелектуальних спроможностей, емоцій, цінностей, особистісних якостей і творчих надбань); неалгоритмічність, варіативність, мобільність (дозволяє знайти рішення в нестандартних ситуаціях та мінливих обставинах, швидко адаптуватися до нових умов); належність до сфери розвитку особистості (вплив на розвиток загального та професійного інтелекту, логічного, креативного, рефлексивного мислення особистості, її самовизначення, самовиховання тощо) [15].

Отже, дослідницька компетентність характеризується тим, що:

- безпосередньо не прив'язана до певної сфери та може сприяти формуванню інших важливих здібностей;
- є підґрунтям для формування багатьох інших загальних, фахових і спеціальних компетентностей;
- потрібна як для опанування всіх наук, так і в повсякденному житті, незалежно від віку, статі, національності, соціального положення, фаху тощо.

Універсальний характер і незалежність дослідницької компетентності від спеціалізації сприяють подальшій успішній професійній і соціальній діяльності її здобувача в різних галузях та його особистісному розвитку, оскільки надають додаткові перспективи для працевлаштування.

Зроблений аналіз дозволяє визначити поняття «дослідницька компетентність майбутнього майстра виробничого навчання» як *цілісну інтегративну характеристику, яку становлять базові знання методів наукового пізнання, способів дослідницької діяльності, ціннісне ставлення до неї та усвідомлена здатність до перенесення дослідницького досвіду в професійну діяльність.*

Представлене вище визначення може слугувати основою вибору стратегії формування дослідницької компетентності майбутнього майстра виробничого навчання, дозволяє окреслити роль дослідницької компетентності в підвищенні ефективності професійної підготовки майбутнього майстра виробничого навчання, що полягає у сприянні мотивації та активізації продуктивного використання первинного досвіду дослідницької діяльності у професійній діяльності; опануванні методів наукового пізнання для забезпечення процесу ухвалення відповідальних рішень і розв'язання нестандартних завдань під час виконання професійних функцій; забезпеченні самореалізації майбутніх майстрів виробничого навчання, розкриття їхнього творчого потенціалу.

Висновки. Отже, нами було проаналізовано досвід вітчизняних та закордонних науковців щодо питання формування дослідницької компетентності, висвітлено власне бачення сутності дослідницької компетентності майбутніх майстрів виробничого навчання. Вважаємо, що без сформованої дослідницької компетентності майбутній майстер виробничого навчання практично не зможе виконувати свою професійну діяльність відповідно до вимог сьогодення та не зможе допомогти здобувачам середньої професійної освіти опанувати свою професію повною мірою.

Ураховуючи специфіку майбутньої професійної діяльності майстрів виробничого навчання, ми вважаємо перспективним формування дослідницької компетентності під час вивчення не тільки фахових дисциплін, а й у процесі природничо-наукової підготовки. Це дасть змогу залучати майбутніх майстрів виробничого навчання до систематичної дослідницької роботи, що дозволяє озброїти знаннями і вміннями професійно проводити дослідження та впроваджувати їх результати в освітню та професійну діяльність.

Подальше дослідження буде спрямоване на визначення педагогічних умов формування дослідницької компетентності майбутніх майстрів виробничого навчання, а також на встановлення критеріїв і рівнів її сформованості.

Список використаної літератури

1. Laura H. Salganik, Dominique S. Rychen, Urs Moser, John W. Konstant (1999). *Projects on Competencies in the OECD Context: Analysis of Theoretical and Conceptual Foundations*, SFSO, OECD, ESSI, Neuchatel., Petersen P. Jena-Plan. I–III, Weimar, 1930. 34 p.
2. Белікова Ю. А. Професійний саморозвиток майбутнього майстра виробничого навчання: стан забезпечення, структура, стратегія і технології. *Вісник післядипломної освіти: зб. наук. праць*. 2014. №11 (24). С. 9–18.
3. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация. Москва, 2002. 396 с.
4. Зимняя И. А. Общая культура и социально-профессиональная компетентность человека. *Высшее образование сегодня*. 2005. № 11. С. 14–20.
5. Пташенчук О. Набуття дослідницької компетентності майбутніми вчителями біології як вимога часу. *Вісник Черкаського університету*. 2017. № 4. С. 135–144.

6. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 20.02.2021).
7. Фролова М. Педагогічне забезпечення процесу формування дослідницьких компетентностей студентів в системі вищої економічної освіти. *Вища освіта України. Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології»*. 2012. Т. 3. С. 206–216.
8. Бережнова Е. В. Профессиональная компетентность как критерий качества подготовки будущих учителей. *Компетенции в образовании: опыт проектирования: сб. науч. трудов*. Москва, 2007. 327 с.
9. Головань М. С. Сутність та зміст поняття «дослідницька компетентність». *Теорія та методика навчання фундаментальних дисциплін у вищій школі: зб. наук. праць*. Кривий Ріг, 2012. Вип. VII. С. 55–62.
10. Грудинін Б. О. Дослідницька компетентність учнів старших класів у процесі навчання фізики: теорія і практика: монографія. Харків, 2017. 421 с.
11. Зимняя И. А. Исследовательская работа как специфический вид человеческой деятельности. Ижевск–Москва, 2001. 123 с.
12. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно ориентированной парадигмы образования. *Ученик в общеобразовательной школе*. Москва, 2002. С. 135–157.
13. Баранников А. В. Содержание общего образования: Компетентностный подход. Москва, 2002. 51 с.
14. Стандарти вищої освіти України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzeni-standarti-vishoyi-osviti>; веб-сайт. (дата звернення: 20.02.2021).
15. Пометун О. І. Теорія і практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи* / під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ, 2004. С. 16–24.

BUILDING RESEARCH COMPETENCE OF FUTURE VOCATIONAL TRAINING INSTRUCTORS ACCORDING TO THE PRESENT-DAY NEEDS

Havrylov Ivan

Postgraduate Student

Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University

Introduction. *In today's world of globalization and informatization, it is difficult to be creative and competitive if you have only reproductive teaching methods. Compulsory acquisition of necessary knowledge and skills while studying in higher education studies does not guarantee success in further professional activities. Information is updated and changed so quickly that during training it is impossible to equip a future specialist with all knowledge and skills which he or she will need in the future work. In addition, today's realities require not only the use of ready-made knowledge, but also the constant processing of new information and its transformation into professional activity.*

At the present stage of education modernization there are also new requirements for the training of future vocational training instructors who are able to organize and conduct the educational process in accordance with the requirements of today. Trends in the development of modern society and the state of education necessitate the constant search for new approaches, principles, forms and technologies of pedagogical activity. Therefore, special attention should be paid to the problem of building research competence of the future vocational training instructor.

Purpose. *The purpose of the study is to substantiate the need for the building research competence of future vocational training instructor and to reveal its essence.*

Results. *Based on the analysis of existing research on the building research competence, laws of Ukraine and regulations, the concepts of «competence» and «research competence» were clarified; their own vision of the essence of research competence of future vocational training instructor was highlighted. It was determined that the topic of the study is relevant, but insufficiently studied by modern Ukrainian researchers in the context of building research competence of the future vocational training instructor in vocational (technical) education.*

Originality. *The necessity of building research competence of future vocational training instructor in vocational education institutions was substantiated and its essence was revealed. The role and place of research competence in the system of key competencies of future vocational training instructors are determined.*

Conclusion. *As a result of the analysis it was found that without the formed research competence, the future vocational training instructors will be practically unable to carry out his professional activities according to the present-day needs and will not be able to help students of*

secondary vocational education to fully master their profession. Taking into account the specifics of the future professional activity of vocational training instructors, we consider it promising to build research competence in the study not only professional disciplines, but also in the process of natural science training. This will allow to invite future vocational training instructors to systematic research work, which will allow them to equip with knowledge and skills for the professional conduct of research and the implementation of their results in educational and professional activities.

Key words: *competence, building competence, research competence, research competence of vocational training instructor, vocational education.*

References

1. Laura H. Salganik, Dominique S. Rychen, Urs Moser, John W. Konstant (1999). *Projects on Competencies in the OECD Context: Analysis of Theoretical and Conceptual Foundations*, SFSO, OECD, ESSI, Neuchatel., Petersen P. Jena-Plan. I–III, Weimar, 1930-34 p.
2. Belikova Yu. (2014). *Profesijnyj samorozvytok majbutn'oho majstra vyrobnychoho navchannia: stan zabezpechennia, struktura, stratehiia i tekhnologii* [Professional self-development of the future master of industrial training: state of support, structure, strategy and technologies]. *Collection of scientific papers «Bulletin of postgraduate education»*, (11), 9-18. [in Ukrainian].
3. Raven Dzh. (2002). *Kompetentnost v sovremennom obshchestve: vyvavlenie, razvitie i realizaciya* [Competence in modern society: identification, development and implementation]. Moscow. [in Russian].
4. Zimnyaya I. A. (2005). *Obshhaya kultura i socialno-professionalnaya kompetentnost cheloveka* [General culture and social and professional competence of a person]. *Vyshee obrazovanie segodnya*, (11), 14-20. [in Russian].
5. Ptashenchuk O. O. (2017). *Nabuttia doslidnytskoi kompetentnosti majbutnimy vchyteliamy biologii iak vymoha chasu* [Acquisition of research competence by future biology teachers as a requirement of time]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu*, (4), 135-144. [in Ukrainian].
6. *Pro osvitu* (Zakon Ukrainy). № 2145-VIII. (2017). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].
7. Frolova M. (2012). *Pedahohichne zabezpechennia protsesu formuvannia doslidnyts'kykh kompetentnostej studentiv v systemi vyschoi ekonomichnoi osvity* [Pedagogical support of the process of formation of research competencies of students in the system of higher economic education. Higher education in Ukraine]. *Vyscha osvita Ukrainy. Tematychnyj vypusk «Pedahohika vyschoi shkoly: metodohiia, teoriia, tekhnologii»*. (3), 206-216. [in Ukrainian].
8. Berezhnova E. V. (2007). *Professionalnaya kompetentnost kak kriterij kachestva podgotovki budushhix uchitelej* [Professional competence as a criterion for the quality of training future teachers]. *Kompetencii v obrazovanii: opyt proektirovaniya*. Moscow. [in Russian].
9. Holovan M. S. (2012). *Sutnist ta zmist poniattia «doslidnytska kompetentnist»* [The essence and content of the concept of «research competence»]. *Teoriya i metodyka navchannya fundamentalnykh dystyplin u vyshchij shkoli: zbirnyk naukovykh prats*, (7), 55-62. [in Ukrainian].
10. Hrudynin B. (2017). *Doslidnytska kompetentnist uchniv starshykh klasiv u protsesi navchannia fizyky: teoriia i praktyka* [Research competence of high school students in the process of teaching physics: theory and practice]. Kharkiv. [in Ukrainian].
11. Zimnyaya I. A. (2001). *Issledovatelskaya rabota kak specificheskij vid chelovecheskoj deyatel'nosti* [Research work as a specific type of human activity]. Izhevsk – Moscow. [in Russian].
12. Khutorskoj A. V. (2002). *Klyuchevye kompetenczii kak komponent lichnostnoorientirovannoj paradigmy obrazovaniya*. [Key competencies as a component of the personality-oriented paradigm of education]. *Uchenik v obshheobrazovatel'noj shkole*. Moscow. [in Russian].
13. Barannikov A. V. (2002). *Soderzhanie obshhego obrazovaniya: Kompetentnostnyj podkhod* [Content of general education: Competence approach]. Moscow. [in Russian].
14. *Standarty vyschoi osvity Ukrainy*. (2019-2021). URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzeni-standarti-vishoyi-osviti> [in Ukrainian].
15. Pometun O. I. (2004). *Teoriia i praktyka poslidovnoi realizatsii kompetentnistnoho pidkhodu v dosvidi zarubizhnykh krain* [Theory and practice of consistent implementation of the competency approach in the experience of foreign countries]. *Kompetentnisnyj pidkhid u suchasnij osviti: svitovij dosvid ta ukraïnski perspektyvy*. Kyiv. [in Ukrainian].

Отримано редакцією 23.03.2021 р.